

Anna SUPRUNIUK
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Mistrz, czyli jubileusz 90. urodzin Profesora Janusza Bieniaka

W poniedziałek 20 XI 2017 w sali audytoryjnej Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu odbył się jubileusz dziewięćdziesiątych urodzin Profesora Janusza Bieniaka, znakomitego mediewisty, nestora toruńskich historyków, jednego z twórców toruńskiej szkoły genealogicznej, inicjatora badań genealogicznych nad średniowiecznym rycerstwem polskim. Postaci nietuzinkowej, powszechnie szanowanej i lubianej w środowisku historyków.

Janusz Bieniak urodził się 1 X 1927 w Warszawie, w rodzinie oficera WP o tradycjach ziemiańskich. W październiku 1946 r. podjął studia historyczne na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jest jednym z nielicznych żyjących absolwentów, którzy pamiętają pierwsze, pionierskie lata *Almae Matris Thorunensis*. Tajniki historii zgłębiał pod kierunkiem wybitnego mediewisty, profesora Uniwersytetu Lwowskiego Bronisława Włodarskiego. Po ukończeniu studiów przez kilka lat pracował w Muzeum Pomorskim w Toruniu (ob. Muzeum Okręgowe). W 1958 r. powrócił na swój macierzysty Uniwersytet, gdzie przeszedł kolejne stopnie kariery uniwersyteckiej, od asystentury do profesury włącznie. Z toruńską uczelnią był związany przez 40 lat, aż do przejścia na emeryturę w 1998 r. W tym czasie wypromował 8 doktorów i 99 magistrów.

Twórczość naukowa Profesora obejmuje prace dotyczące historii Polski średniowiecznej od XI do XV w. oraz nauk pomocniczych. Umiejętne wykorzystywanie dorobku genealogii, ale także heraldyki, dyplomatyki, sfragistyki, chronologii, numizmatyki, paleografii i źródłoznawstwa, które łączył z heurystyką i znakomitą interpretacją źródeł, uczyniły z niego doskonałego znawcę dziejów średniowiecznego rycerstwa polskiego i elit politycznych tej epoki. Rozprawy Jubilata charakteryzuje nienaganny i perfekcyjny warsztat badawczy. Jest autorem ponad trzystu publikacji naukowych, w tym siedmiu książek, kilkudziesięciu artykułów i licznych biogramów napisanych głównie dla „średniowiecznej części” *Polskiego słownika biograficznego*. Profesor należy też do elitarnego grona historyków, którym udało się stworzyć własną szkołę historyczną, na wzór francuskiej *Annales*, której dorobek i propozycje badawcze zmieniły perspektywę i spojrzenie na przeszłość. Nadto jest członkiem wielu towarzystw naukowych w kraju i zagranicą. Przez 25 lat kierował zespołem badawczym skupiającym historyków kilku generacji, pochodzących z różnych ośrodków naukowych i podejmujących studia nad społeczeństwem Polski średniowiecznej.

Uroczystość, którą prowadził jeden z uczniów Jubilata, prof. Andrzej Radziwiński, była okazją tak do uczczenia dorobku znakomitego mediewisty, jak i przypomnienia Jego życiorysu i osiągnięć naukowych. Wzięła w niej udział najbliższa rodzina Profesora, a także liczne grono uczniów i współpracowników, reprezentujących środowiska naukowe Krakowa, Warszawy, Zielonej Góry, Bydgoszczy i Włocławka. Nie zabrakło też przedstawicieli władz Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, z prorektorem, prof. Andrzejem Sokalą, dziekanem Wydziału Nauk Historycznych, prof. Stanisławem Roszakiem, i wicedyrektorem Instytutu Historii i Archiwistyki, dr. hab. Maciejem Krotofilem.

Jako pierwszy głos zabrał prorektor, prof. Andrzej Sokala, który w swoim i JM Rektora, prof. Andrzeja Tretyna, imieniu podziękował Profesorowi za lata spędzone w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, życie poświęcone nauce, ludziom i swojej *Almae Matris*. Podkreślił mistrzostwo Jubilata, które osiągnął w pracy naukowej. Z kolei dziekan Wydziału Nauk Historycznych, prof. Stanisław Roszak, w osobistym wystąpieniu, podczas którego przypomniał, że był studentem Profesora, opowiedział o Jego sukcesach naukowych i misji w upowszechnianiu i popularyzacji dziejów średniowiecznej Polski i Kujaw. W imieniu dyrekcji i pracowników Instytutu Historii i Archiwistyki adres gratulacyjny odczytał natomiast wicedyrektor, dr hab. Maciej Krotofil.

Po przemówieniach władz laudację *Profesor Janusz Bieniak i nauki pomocnicze historii* wygłosił prof. Zenon Piech z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Mówca nie tylko przybliżył sylwetkę Jubilata i scharakteryzował Jego zainteresowania badawcze, ale też wkład w rozwój nauk pomocniczych (zwłaszcza genealogii i heraldyki) oraz rolę w odnowieniu, zarzuconych po 1945 r., badań genealogicznych nad średniowiecznym rycerstwem polskim.

Dr Cecylia Łubieńska-Iwaniszewska odszukała w pamięci drugą połowę lat 40., czyli czasy wspólnych studiów w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika. Wspomniała też o udziale Jubilata we współtworzeniu toruńskiego Klubu Inteligencji Katolickiej, którego prezesem był w latach 1971–1973. W imieniu licznego grona uczniów głos zabrała niżej podpisana, przedstawiając Profesora jako niezwykle wymagającego i surowego, ale sprawiedliwego Nauczyciela, uczącego młodych, nieporadnych i zagubionych adeptów historii umiejętności lektury, interpretacji i rozumienia źródeł, rzetelności badawczej, pomagającego rozstrzygać historyczne dylematy, rozwiewającego wątpliwości. Dzielnego się ze swoimi uczniami erudycją i doświadczeniem, ale też odpisami odnalezionych w archiwach źródeł, który był i niezmiennie jest dla nich wszystkich oddanym i opiekuńczym Mistrzem.

Jako ostatni głos zabrał sam Jubilat, który podziękował zebranych za udział w uroczystości i opowiedział o swoich pierwszych fascynacjach historycznych starożytną Grecją. Zmieniły się one dopiero w czasie studiów, kiedy na proseminariach i wykładach profesorów Karola Górskiego i Bronisława Włodarskiego przyszłego historyka zachwyliła metoda pracy ze średniowieczem i podjął badania nad tą epoką. Jego pierwsze rozprawy dotyczyły dziejów średniowiecznego Mazowsza, czyli rodzimej dzielnicy, kolejne poświęcone były Kujawom oraz średniowiecznemu rycerstwu polskiemu i elitom politycznym tamtych czasów.

Dalszą część wystąpienia Jubilat poświęcił ostatniej, oddanej do druku rozprawie pt. *Zarębowie i Nałęcz a królobójstwo w Rogoźnie*, którą żartobliwie nazwał „kryminałem historycznym”. Jak sam zauważył, studia nad tym zagadnieniem podjął z „przywiązania” do tematu, w charakterze adwokata zamierzającego bronić oskarżonych. Po skrupulatnej i wnikliwej analizie zachowanych źródeł i literatury próbował wyjaśnić współudział Nałęczów i Zarębów, wespół z Brandenburczykami, w zabójstwie króla Przemysła II. Sprawdzić, czy zarzuty i oskarżenia wysuwane wobec tych rodów okażą się zasadne. Mimo ponownej lektury materiałów źródłowych i publikacji, nie odnalazł uzasadnienia dla tych inkryminacji. Tym samym uznał je za bezpodstawne i zrezygnował z szukania oskarżycieli i oskarżonych. Na marginesie tej wypowiedzi zwrócił uwagę na odpowiedzialność historyków za słowo pisane, albowiem badacze, podobnie jak sędziowie, ferują wyroki. Dlatego winni rozważnie stawiać hipotezy i artykułować oskarżenia, szczególnie gdy dotyczą one osób zmarłych, które nie mogą się już bronić. To ostatnie przesłanie określił mianem testamentu, który chciałby pozostawić następnej generacji historyków.

Entuzjazm, z jakim Jubilat opowiadał o studiach nad dziejami średniowiecznej Polski dowodzi pasji, z jaką od 70 lat „uprawia” on historię. W trakcie uroczystości goście mogli obejrzyć fotograficzną prezentację sylwetki Profesora, ciekawie zestawioną przez mgr Hanę Sierdzińską. Na zakończenie obecni zaśpiewali Jubilatowi *Plurimos annos*.

Gratulacje, indywidualne życzenia i kularowe rozmowy przy kawie i ciastkach były pretekstem do snucia wspomnień i refleksji w gronie rodziny, uczniów, przyjaciół, kolegów i współpracowników. Przy tym można było zapoznać się z ogromnym dorobkiem naukowym Profesora, oglądając okolicznościową wystawę przygotowaną przez mgr Kamilę Maj na podstawie materiałów archiwalnych i Jego

licznych publikacji. Jubileusz był też okazją do spotkania zaprzyjaźnionych z Profesorem i z Zakładem Nauk Pomocniczych Historii UMK mediewistów spoza Torunia.

Na koniec, z kronikarskiego obowiązku należy odnotować, że adresy gratulacyjne przesłali m.in. profesorowie: Antoni Gąsiorowski, Tomasz Jasiński, Tomasz Jurek, Alicja i Jan Szymczakowie, dziekan Wydziału Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego Jan Świąch, prezes Polskiego Towarzystwa Historycznego Krzysztof Mikulski oraz dyrektor Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk Wojciech Kriegseisen. Uroczystość zorganizowały wspólnie: Wydział Nauk Historycznych oraz Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, a także Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Niemały wkład w jej przygotowanie mieli też pracownicy Biblioteki Uniwersyteckiej UMK.

Drogi Mistrzu, w imieniu uczniów i współpracowników życzę Panu zdrowia, energii, pogody ducha, ludzkiej życzliwości oraz realizacji dalszych planów naukowych.